

Markku Soikkeli

Arvostelu kirjoitettu Agricolan arvostelupalveluun 5.7.2018

Pirjo Lyytikäinen: *Pilviä maailmanlopun taivaalla*
- *Leena Krohnia lukiessa.*

224 s.

Teos 2018

Jo 1970-luvulla uransa aloittanut Leena Krohn sinetöi paikkansa suomalaisessa taideälymystössä teoksella *Pereat Mundus* (1998). Jo sitä ennen hän oli julkaissut useita esseitä ja kaunokirjallisia teoksia sekä huomioitu Finlandia-palkinnolla (1992). *Pereat Mundus* oli kuitenkin teos, jonka teemat, identiteetin kerroksellisuus ja teknologian uhkakuvat, upposivat syvälle ajankohdan keskusteluun ihmis- ja luonnontieteiden suhteesta. *Pereat Mundus* -teosta on käytetty esimerkkinä siitä, miten nokkelasti Krohn yhdistää proosan ja esseistiikan keinot toisiinsa. Fiktio ja faktan sekoittajana Krohn on ollut tärkein yksittäinen esikuva 2000-luvun suomalaiselle sanataiteelle.

Asemaansa nähden onkin hämmästyttävää, että Krohnista ei ole ilmestynyt vielä yhtäkään hänen tuotantonsa esittelevää teosta. Pirjo Lyytikäisen tuore esseekirja *Pilviä maailmanlopun taivaalla* täyttää tätä aukkoa. Kirjan esipuhe painottaa, että kyse on yrityksistä kartoittaa, mitä kaikkia tunteita ja ajatuksia Krohnin proosa voi herättää lukijassa – tässä tapauksessa professoritason superlukijassa.

Seitsemässätoista esseessä Lyytikäinen poimii aiheen kerrallaan ja pohtii, millaiseen kirjalliseen tyylittelyyn aiheen käsittelytapa nojautuu. Keskeisin vertailukohde Krohnin tuotannolle on satiiri teoreettisena tyylilajina, julmien ajatusleikkien mahdollisuuksina. 2000-luvun puolella Krohnin ivailu aikalaisilmiöille onkin muuttunut erityisen pisteliääksi.

Lyytikäinen kuitenkin muistuttaa, että estetisoitu ihmisviha on ollut tyyppillistä kaikelle satiirille ja että Krohn pilkkaa yhtä lailla vallanpitäjiä kuin vastarintaan pyrkiviä. Lisäksi Krohn jättää paljon tulkintatilaa lukijalle sitomalla synkät ja usein inhorealistiset visiot kertojahahmojen ongelmiksi: "Näin jätetään lukijakin tavallaan pohtimaan itse suhtautumistaan kertojaan ja kertojan ajatuksiin. Lukijalle ei tarjota vastauksia, vaan näkökulmia." (s. 121)

Tuotanto oppikirjaesimerkkeinä

Aiemmin Pirjo Lyytikäinen, kotimaisen kirjallisuuden professori Helsingin yliopistosta, on julkaissut akateemisen tietokirjan *Leena Krohn ja allegorian kaupungit* (2013). Siinäkin Krohn näyttäytyi nykykirjailijoista ylhäisessä yksinäisyydessä, aivan kuin kirjailija kävisi keskustelua vain akateemisten mallien eikä taiteensa elävän perinteen kanssa.

Toki Krohn on poikkeuksellisen puritaaninen tyyliniekkana liikkuakseen niin sulavasti faktan ja fiktioiden välimaastossa. Mutta ei liene mitään syytä, miksi Krohnista kirjoittavan tutkijan olisi pakko käyttää esseemuodon vapauksia pelkästään viiteapparaatista irrottautumiseen.

Pilviä maailmanlopun taivaalla -kirjan esipuheessa Lyytikäinen vetoaa "omiin mieltymyksiinsä" analysoitavia aiheita ja esimerkkitekstejä valitessaan. Niinpä esseistiset polut vievät tukevasti professorin omalle mukavuusalueelle, toisaalta melankoliaan ja modernismin alkuhämärään, toisaalta satiiriin ajattomana ja muuttumattomana tyyllilajina. Krohnille rinnakkaisina kirjailijoina mainitaan **Homeros, Dante, Jonathan Swift, Charles Baudelaire, Edgar Allan Poe, Joris-Karl Huysmans, Virginia Woolf, Jean-Paul Sartre, George Perec** ja **Maurice Blanchot**. Suomesta ei nykykirjailijan rinnalle kelpaa kukaan muu kuin Joel Lehtonen. Yhtä satunnainen on Lyytikäisen käyttämä lajikonteksti. Genreviitteitä sciifiin, fantasiaan ja uuskummaan käytetään liioitellen tyyliin "scifi-tyyppistä katastrofifantasiaa edustava "Jäätelökauppias"".

Ääneen lausumattomana perusteluna kuivakkaan akateemiselle kehykselle voisi olla se, että Leena Krohn on itse selittänyt proosansa lähtökohtia omissa esseissään. Krohnilla on tausta kirjallisuusopinnoissa ja työskentelyssä samalla laitoksella kuin Lyytikäisen professuuri. Mutta tällaisessa "asiantuntija haastattelee asiantuntijaa" -kehyksessä

fantisoinnistaan tunnetun kirjailijan tuotanto kutistuu liiankin helposti oppikirjaesimerkeiksi.

Kiinnekohtien sijaan "mestariteoksia"

Jos kirjallisuudessa odottaa lukusuosituksia ja jännittäviä sivupolkuja kohdekirjailijan imemiin vaikutteisiin, niitä ei tästä esittelyteoksesta löydä. Yksikään teos Krohnin tuotannosta ei erotu muita tärkeämmäksi. Esipuheessa Lyytikäinen arvelee varovasti, että *Hotel Sapiens* (2013) "ehkä nousee yli muiden", mutta syitä paremmuuteen ei myöhemminkään selitetä. Nuortenromaani *Ihmisen vaatteissa* (1976) esitellään "ensimmäiseksi mestariteokseksi", muttei kerrota, ovatko kaikki muutkin Krohnin teokset automaattisesti mestariteoksia. Tällaisten hätäisten kunnianosoitusten sijaan esseiltä odottaisi tuotannon kiinnekohtien naulaamista.

Rajauksia esimerkkiteosten valinnassa ja esseiden järjestyksessä ei myöskään avata, ei edes sitä, miksi Krohnin uusin teos, *Kadotus* (2018), jätetään mainitsematta, edes bibliografiassa. Kokoavat katsaukset kirjailijan tuotantoon olisi voinut kuitenkin avata joko parhaina pidetyistä esimerkkiteoksista tai tuoreimmista teoksista. Esimerkiksi *Kadotus* on teoksena hyvin samanlainen kuin Krohnin *Mehiläispaviljonki* (2006), *Valeikkuna* (2009) ja *Hotel Sapiens*, novellisyklistä rakentuva ohkainen kokonaisuus, jota voi lukea myös romaanina.

Mutta kirjailijakuva piirtävät pitkittäisleikkaukset veisivät ehkä uskottavuutta siitä teoreettisesta mallintamisesta, mihin Lyytikäinen tähtää. En vain ymmärrä tällaisen mallintamisen itseisarvoa, kun kirjan alaotsikko on "Leena Krohnia lukiessa" eikä esimerkiksi "satiiria lukiessa".

Pilviä maailmanlopun taivaalla on hyvällä tavoin oppinut johdatus nykypäivän kirjallisuudentutkimukseen. Leena Krohin taiteesta se vain saisi kertoa paljon enemmän ja tarkemmin.